

Szijártó Imre

Eszterházy Károly Főiskola

szimre@ektf.hu

A MÉDIANEVELÉS ELVI KÉRDÉSEI

Bevezetés

Jelen tanulmány két kiindulási alapra épül: egyrészt felidézünk azokat a legfrissebb oktatáspolitikai dokumentumokat, amelyek meghatározzák a médianevelés jelenlegi helyzetét, másrészt áttekintjük azokat a munkákat, amelyeket az elmúlt időszakban végeztünk. A két vonulat egymásra olvasásának segítségével szeretnénk bemutatni kutatásaink és mozgóképes alkotómunkánk beágyazottságát, illetve meg kívánjuk jelölni munkánk további irányait.

Tanulmányunk tehát szemléleti jellegű: a médiaműveltség fogalmának értelmezéséhez, a médiaműveltség fejlesztésének elvi megközelítéséhez kíván adalékokkal szolgálni a médianevelés magyarországi történetének abban a szakaszában, amikor a terület helyét oktatáspolitikai dokumentumok biztosítják, de a napi és gyakorlati feladatok sokasága áll előttünk.

A médiaműveltség értelmezése

Kiindulásul érdemes megvizsgálni a médianevelés jelenlegi helyzetével kapcsolatos dokumentumokat. A médianevelés több szinten van jelen a mai magyar iskolában: keresztantervi területként, utalások formájában más tantárgyak anyagában (elsősorban a magyar nyelv és irodalom, vizuális nevelés, informatika) valamint önálló tantárgyként (a mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgyról van szó).

A médiaműveltség fogalma a következő elemeket foglalja magába: a befogadók hozzáférése a tömegmédiák tartalmaihoz, képesség a médiatartalmak kritikai megközelítésére, a médiaszövegek értésének befogadói stratégiái, képesség a médiaszövegek írására és olvasására, azaz a különféle kontextusokban megvalósuló kommunikációra. Jelen fejezet ennek a meghatározásnak az összetevőit veszi sorra abból a szempontból, hogy a második fejezetben megfogalmazhassuk, szakmai közösségünk tevékenységével miként járult hozzá a médiaműveltség fejlesztéséhez azokban a közegekben, amelyekben dolgoztunk.

A médianevelés nem önmagáért van, hanem meghatározott pedagógiai célokat szolgál. A mai társadalomnak eszerint „olyan állampolgárokra van szüksége, akik rendelkeznek az írástudás készségeivel, információs műveltséggel, akik sokat olvasnak, tisztán látnak és gondolkodnak, jól értesült emberek módjára kérdeznek, megkérdőjelezik a szaktekintélyek, sőt még saját maguk állításait is” (Koltay 2009).

A kompetenciák rendszere

A Nat (Nat 2012) Kompetenciafejlesztés, műveltségközvetítés, tudásépítés című fejezete tartalmazza azoknak a kulcskompetenciáknak a listáját és leírását, amelyekre a magyar oktatás épül. Ahogy az oktatás súlypontja a tartalom helyett a kialakítandó kompetenciákra helyeződött, ezek a meghatározások nagy szerepet kaptak. Szempontunkból különösen fontos a digitális kompetencia, ezért érdemes idézni leírásának leglényegesebb pontjait.

„Digitális kompetencia. A digitális kompetencia felöleli az információs társadalom technológiáinak (információs és kommunikációs technológia, a továbbiakban IKT) és a technológiák által hozzáférhetővé tett, közvetített tartalmak magabiztos, kritikus és etikus használatát a társas kapcsolatok, a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén. Ez a következő készségeken, tevékenységeken alapul: az információ felismerése (azonosítása), visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje; digitális tartalomalkotás és -megosztás, továbbá kommunikációs együttműködés az interneten keresztül.”

Szükséges képességek, készségek, ismeretek és attitűdök

A Nemzeti alaptanterv alapvető sajátossága, hogy az iskolai fejlesztőmunkát a kialakítandó kompetenciák felől fogalmazza meg. „A digitális kompetencia az IKT természetének, szerepének és lehetőségeinek megértését, alapos ismeretét, illetve ennek alkalmazását jelenti a személyes és társadalmi életben, a tanulásban és a munkában. Magába foglalja a főbb számítógépes alkalmazásokat – szövegszerkesztés, adattáblázatok, adatbázisok, információtárolás és -kezelés, az internet által kínált lehetőségek és az elektronikus média útján történő kommunikáció (e-mail, hálózati eszközök) – a szabadidő, az információ-megosztás, az együttműködő hálózatépítés, a tanulás, a művészetek és a kutatás terén. A tanulónak értenie kell, miként segíti az IKT a kreativitást és az innovációt, ismernie kell az elérhető információ hitelessége és megbízhatósága körüli problémákat, valamint az ezek kiszűrésére használatos alapvető technikákat, továbbá az IKT interaktív használatához kapcsolódó veszélyeket és etikai elveket, valamint a szerzői jogból és a szoftver-tulajdonjogból a felhasználókra vonatkozó jogi kereteket. A szükséges készségek magukba foglalják az információ megkeresését, összegyűjtését és feldolgozását, a kritikus alkalmazást, a valós és a virtuális kapcsolatok megkülönböztetését. Ide tartozik a komplex információ előállítását, bemutatását és megértését elősegítő eszközök használata, valamint az internet alapú szolgáltatások elérése, az ezek segítségével történő keresés, az IKT alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az innováció területén. Az IKT használata kritikus és megfontolt attitűdöket igényel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes alkalmazása érdekében. A digitális kompetencia fejlődését segítheti továbbá az aktív részvétel a kulturális, társadalmi és/vagy szakmai célokat szolgáló közösségekben és hálózatokban (Nat 2012).”

A médiaértés fejlesztése mint keresttantervi célkitűzés

A Nat I.1.1. *Fejlesztési területek – nevelési célok* című fejezete tartalmazza azokat a nevelési célokat, amelyek valamennyi tantárgyra vonatkoznak. Ezek a tantárgyak felett elhelyezkedő, úgynevezett keresttantervi területek. A Nat érvényben levő változatának újdonsága, hogy a médianevelésnek önálló rovata van. Ezzel a mozgókép és a média a mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgy mellett a tantárgyakon átívelő szerepet kapott. Ez azt jelenti, hogy a médiaértés fejlesztésével tulajdonképpen valamennyi tantárgynak foglalkoznia kell, és ehhez a tantárgyak a saját eszközeiket veszik igénybe. Természetesen a tantárgyaknak nem azonos kiterjedésű érintkezési területük van a médianeveléssel.

A keresttantervi szövegből azt a részt idézzük, amely témánk szempontjából fontos. „Médiatudatosságra nevelés. Cél, hogy a tanulók a mediatizált, globális nyilvánosság felelős résztvevőivé váljanak: értsék az új és a hagyományos médiumok nyelvét. A médiatudatosságra nevelés az értelmező, kritikai beállítódás kialakítása és tevékenységközpontúsága révén felkészíti a demokrácia részvételi kultúrájára és a médiumoktól is befolyásolt mindennapi élet értelmes és értékelt megismerésére, tudatos alakítására. A tanulók megismerkednek a média működésével és hatásmechanizmusával, a média és a társadalom közötti kölcsönös kapcsolatokkal, a valóságos és a virtuális, a nyilvános és a bizalmas érintkezés megkülönböztetésének módjával, valamint e különbségek és az említett médiajellemzők jogi és etikai jelentőségével (Nat 2012).”

A médianevelés tantárgyi keretben

A műveltségterület *Alapelvek, célok* című bevezető részében a következő megfogalmazást találjuk: a mozgóképkultúra és médiaismeret „képesség- és személyiségfejlesztő eszközrendszer, amely szükséges ahhoz, hogy a tanulók magabiztosan tudjanak tájékozódni és választani a hagyományos és az új médiumok világában, hogy értő, kritikus, egyenrangú résztvevői lehessenek az új társadalmi szintereken zajló érintkezésnek. A médiademokrácia felelős állampolgárainak médiaműveltséggel (is) rendelkezniük kell.” Láthatjuk, hogy az anyag a tanulók az újmédiumok területén történő eligazodásának képességét a személyiségfejlesztés részeként értelmezi. „A műveltségterület tartalmi elemei és fejlesztési céljai között egyaránt szerepelnek művészetpedagógiai, kommunikációs, társadalomismereti, illetve az anyanyelvi kultúrával kapcsolatos összetevők.” – olvashatjuk alább.

Kutatások és fejlesztések

A második vonulatot azoknak a kutatásoknak és munkáknak a tapasztalatai alkotják, amelyeket az EKF Mozcóképkultúra Tanszéke az elmúlt időszakban folytatott. Ezek főbb irányai: a befogadók médiaértési stratégiáinak feltérképezésére és értelmezésére irányuló kutatás, a mozgóképértés fejlesztésével kapcsolatos pedagógiai tevékenység Magyarországon és külföldön, módszertani tanulmányok, terepmunkák iskolákban és a társadalmi élet egyéb közösségi terein. Láthatjuk, hogy ezek a kutatási feladatok egyenként és egészében összefüggésbe hozhatók az oktatáspolitikai dokumentumok szellemiségével és betűjével.

Tevékenységünk újabb eredményeit magyar, angol és orosz nyelvű tanulmányok foglalják össze (Borbás et al 2013, Борбаш et al 2014, Borbás et al 2014). Érdemes megemlíteni azokat a mozgóképes anyagokat, amelyek oktatási segédanyagként szolgálnak (A mozgóképértés fejlesztése 2014). Ez utóbbi munka egy 12 dvd-ből álló, magyar és angol nyelvű kiadvány, amelynek első három része *A mozgóképértés fejlesztése tantermi környezetben* összefoglaló címet viseli. A három rész tartalma a következő: az *Állatkert a hátizsákban* című gyermekműsor elemzése, az *Éjjel-nappal Budapest* című televíziós műsor morális tanmeseként való értelmezése illetve *A szerző halott. Éljen a szerző!* címmel az alkotói én a mozgóképi megjelenésének elemzése. A munkáinkról külföldön recenziók jelentek meg vagy vannak megjelenés alatt (Мурюкина 2014).

Kutatásaink eredményei elsősorban az értési készségek fejlesztésébe épülhetnek be, azaz reményeink szerint munkánkat az iskolában és a társadalmi élet egyéb területein kifejtett fejlesztőmunka szolgálatába állíthatjuk.

Összegzés

Az oktatáspolitikai dokumentumok vizsgálata során láthattuk, hogy a központi tantervek többfajta médianevelési szintet tesznek lehetővé. Az új, itt idézett szabályozásnak köszönhetően a médianevelés helyzete erősödött a középiskolában. A médianevelés több nagy hiányosságára a tanulmányban ugyan nem mutattunk rá, de itt érdemes ezeket rögzíteni: a médianevelés nem szerepel a szakképzésben, alig van továbbá iskolán kívüli (civil, mozgalmár) támogatás. Külön elemzést igényelne a tanárképzés: a tanárképzésben a mesterszint megszűnik, a rendszer folyamatosan átáll az osztatlan formára.

Kutatásaink arra a szemléleti alapra épülnek, amelyet az oktatáspolitikai dokumentumok képeznek – egy magát médiapedagógiai műhelyként azonosító oktató-és kutatóhely akkor ágyazódhat bele a tudományos életbe és a médianevelés gyakorlatába, ha figyelembe veszi a terület művelését meghatározó nemzetközi és hazai folyamatokat.

Irodalomjegyzék

- A mozgóképértés fejlesztése. 2014. Oktatási segédanyag. 12 dvd-ből álló, magyar és angol nyelvű kiadvány. Szerkesztő: Szijártó Imre. Az EKF Mozgóképkultúra Tanszéke
- Борбаш Л., Сиярто И., Тот Т. 2014. Стратегии восприятия медиятекстов учащимися восьмилетних и средних школ Венгрии. In: Медиаобразование - Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогика / Russian journal of history, theory and practice of media education ISSN 1994-4195. No 4/2014 p92-108
http://mediaeducation.ucoz.ru/load/zhurnal_quot_mediaobrazovanie_quot/6
- Borbás, László – Szijártó, Imre – Tóth, Tibor (2014) Moving Image Comprehension Strategies of Students in Primary and Secondary Education
<http://mediainpulse.at/> Megjelenés alatt
- Borbás L. – Herzog Cs. – Racsko R. – Szijártó I. – Tóth T. 2013. Médiatudatosság és médiaműveltség: összegző tanulmány. In: *Új kutatások a neveléstudományokban. Változó életformák, régi és új tanulási környezetek*. Sorozatszerkesztő Bárdos Jenő, Kis-Tóth Lajos, Racsko Réka. Új kutatások a neveléstudományokban. Változó életformák, régi és új tanulási környezetek. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság 5. pp. 9-23.

- Kerettanterv 2012. A kerettantervek kiadásának és jogállásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet mellékletei
<http://kerettanterv.ofi.hu/>
- Koltay, T. 2009. Médiaműveltség, média-írástudás, digitális írástudás. In: *Médiakutató* 2009 tél
- Мурюкина О. В. 2014. Анализ медиаобразовательных видеолекций профессора Имре Сиярто для венгерских судентов. In. Медиаобразование - Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогике / Russian journal of history, theory and practice of media education ISSN 1994-4195 No 3/2014 p85-90
http://mediaeducation.ucoz.ru/load/zhurnal_quot_mediaobrazovanie_quot/6
- Nat 2012. 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. In Magyar Közlöny, 2012. 66. 10635-10848
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200110.KOR